

Секція 1 ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922.7/.8

Юрій Васильович АЛЕКСАНДРОВ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Розглянуто особливості емоційної сфери в підлітковому і юнацькому віці. Розкрито поняття емпатії, самооцінки емоційних станів. Досліджено здібності до емпатії та співпереживання, специфіка емоцій у підлітковому та юнацькому віці.

Ключові слова: емоційна сфера, емпатія, самооцінка, специфіка емоцій, юнацький та підлітковий вік.

Підлітковий вік – гостроплинний перехід від дитинства до дорослості, в якому опукло переплітаються суперечливі тенденції. Підлітковий вік – період життя людини від дитинства до юності в традиційній класифікації від 11–12 до 14–15 років [1]. Рання юність (від 14–15 до 18 років) – це період завершення фізичного дозрівання організму, завершальний етап початкової соціалізації особистості [1].

У сучасному суспільстві досить гострою залишається проблема формування нормального ставлення до іншої людини, визнання того, що життя людини – це найвища цінність, вміння керувати своїми емоційними станами. Прояв емпатії до іншої людини являється найважливішою умовою гуманізації особистісних зв'язків людини з навколишнім світом, її гармонійних, рівних відносин з оточуючими.

Сьогодні існують різні підходи до вивчення емоційної сфери людини, поняття емпатії. Різні форми емпатії, такі як здатність співчувати, співпереживати, розділяти та інше – полягають у гуманістичному обґрунтуванні міжособистісних відносин: забезпеченні адекватного пізнання, сприйняття та розуміння людини людиною [2; 3], у становленні мотивів альтруїстичної поведінки особистості [4; 5].

В підлітковому та юнацькому віці проявляється більш гостра необхідність у міжособистісному спілкуванні. Спілкування стає самоціллю, в якому підлітки, юнаки та дівчата реалізують свої інтереси, формують уявлення про себе і про навколишній світ. Воно значно впливає на становлення особистості, тому що спілкування – це не тільки обмін інформацією, а, перш за все, взаємодія та взаємовплив. У такому віці рівень комунікативних навичок і якостей у переважної більшості підлітків, юнаків та дівчат досить низький.

На початку XX століття в німецькій естетичі виникло поняття «емпатія», яке спочатку позначало схильність спостерігача до ототожнення себе, певною мірою, з піднаглядним предметом, зазвичай, фізичним об'єктом, який є причиною переживання прекрасного. Серед дослідників емпатії спостерігаються значні розбіжності у трактуваннях та інтерпретації даного феномена, що породжує ряд методологічних проблем. феномена в прикладних цілях [6, с. 249].

У ході аналітичного огляду літературних джерел було виявлено, що емпатія розглядається як мотив альтруїстичної поведінки (Л. І. Божович, В. А. Петровський, Л. П. Стрелкова); механізм регуляції міжособистісних відносин (Л. Н. Джрнзян,

Я. Л. Коломинський, Г. І. Метельський, М. М. Обозов); ефективний засіб розвитку та засвоєння внутрішнього сенсу моральних відносин (А. А. Валантинас, Л. П. Виговська, Т. П. Гаврилова, Л. А. Сивицький); важливий фактор розвитку особистості (О. О. Бодальов, В. А. Івасишин, Т. І. Пашукова); властивість особистості психотерапевта (Р. Мей, К. Роджерс); необхідна якість вчителя-фасилітатора (С. Б. Борисенко, О. А. Ічаловская, Г. Ф. Михальченко); найважливіша умова художньої творчості (Є. Я. Басін, Г. Олпорт, В. С. Собкін).

У зарубіжній психології, одним з перших дослідників, що зосередили свою увагу на пізнавальному аспекті вивчення емпатії, був В. Колер. Він вважав, що емпатія є більшою мірою розумінням, ніж поділом емоційного стану.

Визначення емпатії як афективно-когнітивного процесу представлено в роботах Л. Вісп. Емпатія, за Л. Вісп, – це здійснена свідомою особистістю спроба неочінутого розуміння позитивних і негативних відчуттів іншої особистості [2, с. 148–150]. Це активний, пов'язаний з додатком певних зусиль процес, під час якого спостерігач намагається зрозуміти спостережуваного за допомогою інтенціонального осягнення.

У вітчизняній психології перші фундаментальні дослідження емпатії були проведені Т. П. Гавриловою в 70-ті р. XX ст. Автор розглядає емпатію як специфічну здатність людини емоційно відгукуватися на переживання іншої, будь то людина, тварина або антропоморфізований предмет [2, с. 148].

В. А. Лабунська трактує емпатію як процес розуміння переживань іншої людини, осмислення його внутрішнього життя. Вона підкреслює, що емпатія заснована на адекватній інтерпретації виразного поведінки іншого, розумінні його почуттів і психічних станів [7, с. 215].

Об'єктом даного дослідження є емоційна сфера, а предметом – особливості емоційної сфери в підлітковому та юнацькому віці. Метою дослідження є вивчення особливості емоційної сфери в підлітковому та юнацькому віці.

Дослідження проводилися в одній із гімназій м. Харкова і в ньому взяли участь дві групи учнів. Перша група досліджених: 20 учнів 7 класу, віком 13 років (7 хлопчиків і 13 дівчаток). Друга група досліджених: 23 учня 11 класу, віком 17 років (11 хлопців та 12 дівчат).

У дослідженні були використані такі методики:

- 1) методика «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна;
- 2) методика «Диференціальні шкали емоцій» К. Ізарда;
- 3) методика «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка.

За результатами дослідження можна зробити деякі висновки.

Проведений теоретичний аналіз емоційної сфери свідчить про різні підходи до її вивчення. Незалежно від того, що проблемою емоційної сфери займалося багато вчених, існує велика кількість досліджень, встановлено, що відсутня в повній мірі єдина теоретико-методологічна база вивчення даного явища. Ще відкритими залишається ряд питань подальшого вивчення генезису, видів, форм і механізмів емпатії. Тому необхідно в подальшому експериментальне дослідження даного явища.

В ході дослідження встановлено, що здатність до співпереживання у групі юнаків є чинником успіху у діяльності, особливо за умов коли необхідне розуміння партнера по спілкуванню. У групі підлітків, навпаки, значно більше тих, у кого низький рівень емпатії, що свідчить що підлітки ще не вміють входити в емоційний резонанс з оточуючими, з товаришами. Домінуючою емоцією у групі підлітків став гнів. Зіткнення з перешкодами на шляху досягнення поставленої мети викликає рішучість до нападу. Група юнаків живе з інтересом, а радість супроводжує їх набагато частіше, вона відчувається частіше після творчої або соціально важливої дії.

В обох групах не було виявлено високих показників у самооцінці психічних станів. Переважним емоційним станом для двох груп випробовуваних стала

фрустрованість. Цей факт може говорити про неможливість реалізувати поставлені цілі. Перешкоди стали необхідною рушійною силою, допустимою для життя в цілому у двох груп.

Список використаних джерел

1. Александров Ю. В. Психология развития / Ю. В. Александров. – Харків : ФОП Панов, 2015. – 302 с.
2. Гаврилова Т. П. Понятие эмпатии в зарубежной психологии. Исторический обзор и современное состояние проблемы / Т. П. Гаврилова // Вопросы психологии. – 1975. – № 2. – С. 147–156.
3. Стрелкова Л. П. Психологические особенности развития эмпатии у дошкольников : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Стрелкова Л. П. – М., 1987. – 24 с.
4. Петровский А. В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии / А. В. Петровский // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 15–39.
5. Лутошкин А. Н. Как вести за собой. Старшеклассникам об основах организаторской работы / А. Н. Лутошкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1981. – 208 с.
6. Бодалев А. А. Личность и общение. Избранные труды / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1983. – 373 с.
7. Лабунская В. А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание : учеб. пособие / В. А. Лабунская. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – 608 с.

Одержано 01.02.2016

В статье рассматриваются особенности эмоциональной сферы в подростковом и юношеском возрасте. Раскрываются понятия эмпатии, самооценки эмоциональных состояний. Исследуются способности к эмпатии и сопереживанию, специфика эмоций в подростковом и юношеском возрасте.

Ключевые слова: эмоциональная сфера, эмпатия, самооценка, специфика эмоций, юношеский и подростковый возраст.

The article discusses the features of the emotional sphere in adolescence and early adulthood. The notion of empathy, self-esteem emotional states. Investigated the capacity for empathy and compassion, specific emotions in adolescence and early adulthood.

Keywords: emotional sphere, empathy, self-esteem, emotional specificity, youth and adolescence.



УДК 376.2

Полина Валерьевна АФАНАСЬЕВА,

кандидат педагогических наук,

методист Воронежского института инновационных систем;

Маргарита Ильинична ЛАРСКИХ,

ассистент Елецкого государственного университета им. И. А. Бунина

ПРИНЦИПЫ РЕАЛИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ С ЦЕЛЮ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННОСТЯМИ РАЗВИТИЯ

В статье дана характеристика основных принципов внедрения дистанционных технологий в процесс обучения младших школьников и определены перспективные направления развития теории и практики проектирования интерактивной обучающей среды в рамках адаптивной инновационной парадигмы методики.

Ключевые слова: принципы дистанционного обучения, младшие школьники, инновационные технологии.